

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БРАВЕРМАН СТАНІСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 159.9: 343.14:343.35

**ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ**

19.00.06 – юридична психологія

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Охріменко Іван Миколайович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри юридичної психології

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Цільмак Олена Миколаївна,

Національний університет

«Одеська юридична академія»,

професор кафедри психології

кандидат юридичних наук

Ленська Людмила Валентинівна,

Шевченківське УП ГУНП в м. Києві,

начальник відділу кадрового забезпечення

Захист відбудеться «28» грудня 2020 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.01 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, площа Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, площа Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «27» листопада 2020 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Павлишин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний розвиток української державності характеризується енергійним рухом владних інституцій у напрямі цілеспрямованої протидії корупційним злочинам. Це реалізується двома основними шляхами: удосконалення національного нормативно-правового поля, здатного створити ефективні засади протидії корупційним проявам, та створення низки нових правоохоронних органів (Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань тощо), покликаних інтенсифікувати процес подолання цього негативного явища. Водночас, незважаючи на активні кроки української держави у боротьбі з корупцією, наявні її результати не відповідають очікуванням пересічних громадян та світової спільноти. Наведене зумовлює необхідність удосконалення процесу реалізації державної політики у сфері протидії корупційним злочинам, шляхом підвищення ефективності процесу кримінальних проваджень уповноваженими на це правоохоронними органами.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. закріплено поняття «корупція», відповідно до якого – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, чи на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Із прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. №1698-VII і внесенням відповідних змін до матеріального кримінального законодавства України, в національному кримінальному законодавстві з'явився офіційний термін «корупційні злочини» та окреслений перелік відповідних статей Кримінального кодексу України.

У системі правоохоронних органів одним із суб'єктів, що здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування окремої низки резонансних корупційних злочинів є Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ). На сьогодні у провадженні НАБУ перебуває 986 справ, 390 особам пред'явлені підозри у вчиненні корупційних злочинів, 488 осіб мають процесуальний статус обвинувачених, 265 справ скеровані до суду та тільки стосовно 41 особи ухвалені обвинувальні вироки. Зазначений показник ефективності протидії корупційним злочинам зумовлений низкою об'єктивних чинників актуальної для української держави ситуації (нестача дієвого судового механізму для винесення рішень щодо корупційних правопорушень за підсумками розслідувань НАБУ, розбалансованість взаємодії державних інститутів протидії корупційним злочинам тощо). У той же час, якість процесу досудового розслідування корупційних злочинів, безпосередньо, залежить від фахової підготовки детективів НАБУ та можливостей імплементувати кращі вітчизняні та зарубіжні практики у власну професійну діяльність.

Однією із психологічно насичених слідчих (розшукових) дій, що представлені в інструментальному арсеналі детективів НАБУ, є допит, від успішності проведення якого, значною мірою залежить дієвість та результативність досудового розслідування. Сучасні світові стандарти забезпечення прав та свобод людини, зумовлюють актуальність залучення у практичну діяльність правоохоронців, нових методик реалізації допиту, в тому числі у формі процесуального інтерв'ю. Наведене зумовлює необхідність обґрунтування юридико-психологічних засад його здійснення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів.

За останні роки активізувалася робота над розробленням теоретичних досліджень щодо проблем розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією. Серед них, визначними є наукові розвідки таких дослідників: Л. В. Багрій-Шахматова, В. П. Бахіна, О. В. Бауліна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, В. І. Галагана, С. М. Зав'ялова, Н. І. Клименко, В. М. Карагодіна, Н. В. Кимлик, А. М. Кустова, В. П. Лаврова, В. К. Лисиченка, І. М. Лузгіна, Я. Є. Мишкова, Є. В. Невмержицького, А. І. Редьки, Ю. М. Черноус, П. В. Цимбала, В. Ю. Шепітька та ін.

Юридико-психологічні засади протидії корупційним проявам є предметом наукових досліджень О. О. Акімова, В. Г. Андросюка, А. А. Вознюка, О. І. Кудерміної, Л. І. Казміренко, І. В. Клименка, В. О. Мартиненка та ін. Сучасні теоретичні засади проведення допиту та реалізації процесуального інтерв'ю в кримінальному провадженні знайшли своє відображення в низці наукових праць В. П. Бахіна, В. К. Весельського, Т. Гріна, Т. С. Малікова, Б. Орда, М. І. Порубова, І. М. Охріменка, М. І. Скригонюка, Л. Д. Удалової, А. В. Хірсіна, С. Ю. Якушина, П. Ходгсона, Г. Шова та ін.

Незважаючи на наявні ґрунтовні теоретико-прикладні дослідження проблеми кримінального провадження щодо корупційних злочинів, в тому числі з питань реалізації допиту, поза увагою науковців залишилися юридико-психологічні засади використання інноваційного зарубіжного досвіду, а саме можливості застосування процесуального інтерв'ю у протидії корупційним проявам. Це зумовило актуальність нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 (р. 4); Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 (р. 4); Антикорупційної стратегії 2014-2017 р., схваленої Верховною Радою України, Проекту Антикорупційної стратегії на 2020-2024 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 22 грудня 2015 року (протокол № 23) та уточнено 07 липня 2020 року (протокол № 16).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є визначення юридико-психологічних засад процесуального інтерв'ю у кримінальному

провадженні щодо корупційних злочинів та розроблення основних її змістовних характеристик.

Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити такі *задачі*:

- узагальнити сучасний стан наукових досліджень проблем кримінального провадження щодо корупційних злочинів на теренах сучасної України;
- визначити юридико-психологічні засади допиту як ефективної слідчої (розшукової) дії у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів;
- висвітлити та систематизувати сучасні методики реалізації допиту в кримінальному впровадженні щодо корупційних злочинів;
- виявити особливості доказового значення процесуального інтерв'ю як методики допиту у кримінальному судочинстві;
- виокремити психологічні аспекти взаємодії з допитуваним під час процесуального інтерв'ю;
- адаптувати світові стандарти змісту, системи та принципи процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів;
- надати рекомендації щодо вдосконалення професійно-психологічної підготовки правоохоронців з метою ефективного використання процесуального інтерв'ю у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії корупційним злочинам.

Предметом дослідження є юридико-психологічні засади процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, що дає змогу розглядати правові, психологічні та процедурні засади реалізації процесуального інтерв'ю у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів. На цьому методологічному фундаменті у дисертації застосовуються окремі наукові методи пізнання, зокрема: *логіко-семантичний* – для визначення сутності, особливостей кримінального провадження щодо корупційних злочинів (підрозділ 1.1); *системно-функціональний* – для вивчення юридико-психологічних засад допиту як ефективної слідчої (розшукової) дії (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – для ретроспективного аналізу особливостей методик реалізації допиту в кримінальному впровадженні щодо корупційних злочинів (підрозділ 1.3), під час компаративістського аналізу вітчизняного й іноземного законодавства, що регулює доказове значення процесуального інтерв'ю та його особливості залежно від процесуального статусу особи (підрозділи 2.1). Із використанням *структурно-логічного* методу виокремлені психологічні засади здійснення процесуального інтерв'ю в кримінальному впровадженні щодо корупційних злочинів (підрозділ 2.2), охарактеризовані та адаптовані світові стандарти змісту, системи та принципи процесуального інтерв'ю (підрозділ 3.1) та надані рекомендації щодо удосконалення професійно-психологічної підготовки правоохоронців у процесі навчання та під час практичної діяльності (підрозділ 3.2). Методи *математичної статистики* – під час кількісного порівняльного оцінювання та якісного аналізу одержаних результатів (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять результати аналізу та узагальнення положень вітчизняного і зарубіжного кримінального процесуального законодавства, офіційних статистичних даних НАБУ, матеріалів 104 кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів, підслідних НАБУ, проведеного анкетування 124 детективів НАБУ. Під час підготовки дисертації використано власний п'ятирічний досвід роботи на посаді старшого детектива НАБУ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень правової та психологічної науки, обґрунтовані сутність, зміст та принципи методики процесуального інтерв'ю, потенційні можливості її використання під час допиту в кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, сформульовані практичні рекомендації імплементації зазначеної методики щодо діяльності детективів НАБУ. Внаслідок проведеного дослідження, сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

- запропоновано комплекс наукових положень щодо психологічного змісту, структури і правових засад процесуального інтерв'ю. Охарактеризовано доказовий характер методики процесуального інтерв'ю як показань особи під час допиту, залежно від її процесуального статусу. Модель процесуального інтерв'ю базується на змістовному наповненні п'яти стадій його проведення: 1) підготовка та планування; 2) залучення та пояснення; 3) розповідь, уточнення, перевірка; 4) завершення; 5) оцінювання. Ключовий аспект процесуального інтерв'ювання полягає в тому, що кожен етап має істотний вплив на наступний;

- надано характеристику основних сучасних методик проведення допиту як психологічно насиченої слідчої (розшукової) дії особи у кримінальному судочинстві. Виокремлено п'ять їх провідних груп, в основу яких покладено: прагнення встановити відносини та налагодити стосунки; провокація емоцій; конфронтація й змагання; співробітництво; маніпулювання доказами;

- визначено низку об'єктивних та суб'єктивних (особистісно обумовлених) детермінант здійснення кримінальних проваджень детективами НАБУ щодо корупційних злочинів. Іманентними для сучасної України об'єктивними чинниками є резонансність подій злочину та пов'язана з цим увага суспільства, протистояння фігурантів-високопосадовців злочину здійсненню об'єктивного досудового розслідування на всіх рівнях, велика ресурсозатратність деяких процесуальних дій, міжконтинентальність злочинних дій. До суб'єктивних чинників відносимо – викривлення розуміння детективами мети реалізації допиту як слідчої (розшукової) дії, недостатня увага щодо організаційно-підготовчих заходів проведення та нехтування морально-етичними засадами її реалізації, що свідчить про необхідність удосконалення змісту професійно-психологічної підготовки детективів НАБУ;

- визначено зміст первинної професійно-психологічної підготовки детективів НАБУ для реалізації методики процесуального інтерв'ю. Ефективними заходами її здійснення визначені: проведення тематично спрямованих тренінгів, інтерактивних онлайн семінарів та лекцій, застосування кейс-методів тощо;

удосконалено:

- розуміння морально-етичних засад реалізації допиту особи у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів;
- уявлення про еволюції методологічних засад проведення допиту особи як процесуальної дії у кримінальному процесі;
- диференціацію дефініцій «допит» та «процесуальне інтерв'ю»;
- психологічні засади реалізації допиту особи за участю захисника;

дістало подальший розвиток:

- аналіз стану наукової розробленості проблеми здійснення кримінального провадження щодо корупційних злочинів;
- система аргументів на користь того, що ефективно проведений допит особи у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів є передумовою успішності досудового розслідування та правової системи в цілому;
- розуміння психологічних механізмів встановлення міжособистісного контакту з особою у процесі проведення допиту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджені у:

- *практичну діяльність* – для вдосконалення процесу кримінального провадження щодо корупційних злочинів (акти впровадження Національного антикорупційного бюро України від 29 квітня 2020 р.; слідчого управління Головного управління Національної поліції у Кіровоградській області від 25 листопада 2020 р.);
- *освітній процес* – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Юридична психологія», «Актуальні проблеми слідчої діяльності», «Професійно-психологічна підготовка поліцейських» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 травня 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення й висновки були оприлюднені дисертантом на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 14-15 лютого 2020 р.); «Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку» (м. Полтава, 5 березня 2020 р.); «Перспективні шляхи розвитку наукових знань» (м. Київ, 9-10 березня 2020 р.); «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» (м. Львів, 27-28 березня 2020 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, висвітлено у 10 наукових працях, серед яких: чотири статті в наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних та психологічних наук, у тому числі таких, що входять до міжнародних наукометричних баз; дві статті – в іноземних наукових виданнях. Чотири тези – у збірниках доповідей науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначається її метою, задачами, має логічну композицію та складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують сім підрозділів, висновків до кожного розділу, висновків до дисертації,

двох додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 240 сторінок, з них основного тексту – 219 сторінок. Список використаних джерел міститься на 19 сторінок і містить 200 джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, розкрито її зв'язок із програмами, планами, темами наукових досліджень, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, визначено об'єкт, предмет, мету, задачі дослідження, методи та методологічні засади, описано основні компоненти наукової новизни, а також їх практичне значення, відомості про апробацію, публікації автора, структуру дисертації.

Розділ 1 «Кримінальне провадження щодо корупційних злочинів як теоретико-прикладна проблема юридичної психології» складається із трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Характеристика особливостей кримінального провадження щодо корупційних злочинів на теренах сучасної України»* розглянуті основні положення та зміст процесу розслідування корупційних злочинів.

Одним із напрямів протидії корупції в Україні є результативне здійснення кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів. Розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень здійснюють окремі уповноважені правоохоронні органи. Переважна кількість корупційних злочинів знаходиться у підслідності Національної поліції України. Водночас, досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, суб'єктами вчинення яких, є представники законодавчої та виконавчої влади, судового корпусу, органів місцевого самоврядування тощо, здійснюють детективи Національного антикорупційного бюро України.

Розслідування корупційних злочинів передбачає визначення сутності дій, які дають змогу виявити їх та розслідувати, а також необхідність розкриття системи обставин, що підлягають встановленню та доказуванню: правовий статус особи, яка підозрюється у вчиненні корупційного діяння; обсягу її службових прав й обов'язків; мета зловживання владою або службовим становищем; характер дій або бездіяльності; час, місце й мета вчинення злочину; спосіб вчинення та приховання злочину; розмір шкоди, заподіяної злочинними діями службової особи; відомості про особу підозрюваного; причини та умови, що сприяли вчиненню службового злочину.

Аргументовано, що допиту як дієвому інструментові розслідування корупційних правопорушень у наукових дослідженнях достатньої уваги не приділялося. Натомість, результати проведеного нами опитування детективів НАБУ дозволяють стверджувати, що така потреба існує та є актуальною. Під час анкетування респонденти зазначили, що вважають ефективно проведений допит свідка (90,3 %) та підозрюваного (63,7 %) вагомим інструментом у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів. Підготовлений та ефективно проведений допит, дозволяє створити умови для співпраці підозрюваного, чи свідка з детективом, оперативно спрямовувати розслідування в необхідне русло, чітко

розмежовувати склади таких подібних злочинів, як «Службова недбалість» (ст. 367 КК України) та «Зловживанням службовим становищем» (ст. 364 КК України) тощо.

У підрозділі 1.2 *«Допит як ефективна слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів»* розглянуто генезис становлення допиту у кримінальному судочинстві; визначено його роль та місце в розслідуванні корупційних злочинів.

Допит як один із засобів збирання та перевірки доказів під час здійснення досудового розслідування злочинів, пройшов тривалий та складний шлях свого становлення. Акцентування уваги на кастовій приналежності допитуваного, типових поведінкових ознаках поведінки винуватої особи, обвинувальній установці в допиті, ефективності застосування катувань, характеризує основні атрибути еволюції допиту від інтуїтивного та емпіричного засобу одержання інформації, до науково обґрунтованого методу розслідування кримінальних злочинів.

Результати сучасних наукових розвідок, присвячених проблемі допиту (В. Лавров, І. Лузгін, Ю. Корухов, Л. Удалова, С. Чернявський, С. Якушин та ін.), дозволяють стверджувати, що своєчасна, ретельна й всебічна підготовка до допиту є необхідною передумовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у процесі кримінального провадження. У той же час, понад 50 % опитаних детективів НАБУ приділяють недостатню увагу підготовці до допиту, насамперед, під час складання його плану, а саме: 16,9 % – періодично складають план допиту, 25 % – частіше не складає, ніж складає, попередній план допиту та 9,7 % респондентів взагалі не складає такого підготовчого документа.

Дослідження особистості допитуваного є найважливішою тактичною вимогою підготовки до допиту, оскільки від її повноти та всебічності, а також встановлених психологічних особливостей залежить його результативність. Такий захід дозволяє слідчому (детективу) в найкоротший проміжок часу, встановити з допитуваним психологічний контакт, обрати найбільш доцільні та ефективні прийоми й способи впливу для отримання правдивих показань, правильно їх оцінити, спрогнозувати можливі способи протидії та діагностувати ймовірну поведінку, у тій чи іншій ситуації, що склалася під час допиту. Водночас, понад 40 % опитуваних детективів попередньо не вивчають особу допитуваного, що потенційно зменшує шанси встановити позитивний психологічний контакт з допитуваною особою.

У підрозділі 1.3 *«Теоретико-методологічні засади застосування процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів»* на підставі розгляду основних наявних методик реалізації допиту як процесуальної дії, обґрунтовано актуальність застосування процесуального інтерв'ю у розслідуванні корупційних злочинів.

Узагальнення сучасних методик проведення допиту у кримінальному провадженні дозволяє виокремити п'ять їх провідних груп, в основу яких покладено: 1) прагнення встановити відносини та налагодження стосунків (формування поваги, розуміння, терпіння); 2) провокація емоції (звернення до інтересів підозрюваного, совісті й релігії); 3) конфронтація й змагання (підкреслення експертних знань і влади слідчого, демонстрація ознаки нетерпіння, використання обману й погроз); 4) співпраця (наприклад, пропозиція спеціальних умов або

переваг); 5) маніпулювання доказами (надання реальних або надуманих доказів, виявлення суперечностей у заявах підозрюваного).

Для еволюції методологічних засад проведення допиту як слідчої (розшукової) дії у кримінальному процесі, притаманний рух щодо напряму формування наукових підвалин методики отримання точної, актуальної та повноцінної інформації, шляхом стимулювання прагнення допитуваного її надати, а також створення неконфронтаційних умов спілкування, без застосування методів маніпулювання та репресивні дії, уникаючи ситуацій позбавлення людської гідності. Аргументовано, що одним із підходів, який відповідає зазначеним критеріям, виступає методика процесуального інтерв'ю.

Підґрунтям реалізації процесуального інтерв'ю є взаємозв'язок його основних етапів. Цей допит, розглядають як ланцюгову реакцію, де ретельне й систематичне планування та підготовка збільшують ймовірність вдалого встановлення контакту. Це сприяє отриманню детального викладу подій допитуваним та зумовлює характер комунікації з ним, протягом усього інтерв'ю, впливаючи на етапи зондування й стратегічного розкриття. Професійне завершення процесуального інтерв'ю, позитивно позначається на перспективі успішної комунікації з допитуваним в майбутньому та сприяє розбудові й підтримці доброзичливих відносин між правоохоронцями й суспільством. Професійна (експертна) оцінка одержаних доказів, збільшує вірогідність ефективного розслідування та стає стимулом підвищення професійного рівня інтерв'юера.

Розділ 2 «Кримінально-правові та психологічні засади застосування процесуального інтерв'ю у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів» містить два підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Доказове значення процесуального інтерв'ю як методики допиту у кримінальному судочинстві»* наведені результати порівняльного аналізу кримінально-процесуальних засад доказового значення допиту у різних системах права та розглянуті основні особливості проведення інтерв'ю залежно від процесуального статусу особи та участі у кримінальному провадженні адвоката.

Компаративістський аналіз дозволяє стверджувати, що в англо-саксонській системі права розслідування корупційного злочину не відзначається формалізацією. Натомість, у континентальній моделі процесу – це ключовий момент досудового розслідування, процедура якого детально врегульована кримінально-процесуальним законом. Усі аспекти цієї процедури мають визначальне значення, їх порушення є неприпустимим. Зазначене в повному обсязі стосується й здійснення процесуального інтерв'ю як методики проведення допиту у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів у нашій країні.

У вітчизняному кримінальному процесі низка обставин встановлюється за допомогою джерела доказів – показань як відомостей, що надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим з приводу відомих їм обставин у кримінальному провадженні щодо корупційного злочину та мають значення для цього кримінального провадження. Водночас, у ст. 224 КПК України, якою встановлені загальні правила й процесуальні вимоги до проведення допиту, не вказується про підстави допиту особи, не акцентовано увагу на процесуальному статусі особи, що впливав би, на визначення предмета допиту чи

на процесуальний порядок його проведення, не зазначено й переліку процесуальних осіб, які можуть бути допитані слідчим, прокурором під час досудового розслідування. Доказове значення показань під час досудового розслідування, одержаних упродовж процесуального інтерв'ю, залежить від обставин кожного окремого кримінального провадження щодо корупційного злочину та встановлюється під час перевірки та оцінки.

Аргументовано, що вагомість участі адвоката у проведенні процесуального інтерв'ю продиктована двома чинниками: наданням гарантованої з боку держави правової допомоги громадянам України та іншим особам, а також забезпечення дотримання вимог КПК України щодо порядку проведення цієї слідчої дії, що саме по собі, підвищує ефективність отримання допустимих та належних доказів у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів.

У підрозділі 2.2 *«Психологічні аспекти взаємодії з допитуваним під час процесуального інтерв'ю»* наведені результати екстраполяції наявних результатів наукових розвідок психологічних засад проведення допиту на відповідні аспекти процесуального інтерв'ю.

Процесуальне інтерв'ю підозрюваного, як правило, проводиться в конфліктній слідчій ситуації, коли допитуваний займає позицію протидії розслідуванню. Психологічний вплив на підозрюваного може викликати діаметрально протилежні психологічні прояви: прихильності, спонукання до відвертості та щирого бажання допомогти слідству; негативної реакції, що проявляється у припиненні спілкування, або маніпулюванні, наданні неправдивої інформації.

На противагу цьому, процесуальне інтерв'ю свідків і потерпілих переважно проходить в умовах безконфліктної взаємодії. Під час допиту свідків, найбільше психологічно насиченими моментами є: оцінка істинності їх показань, діагностика помилкових свідчень, надання мнемічної допомоги. Тактика допиту свідків залежить від їхніх індивідуальних особливостей, ставлення до розслідуваної події й особи підозрюваного (обвинувачуваного).

Допитуючи потерпілого, потрібно враховувати його фізичний та психічний стан, маючи на увазі, що часті згадування події й пов'язаних з нею переживань, активізують мисленнєві процеси потерпілого, посилюють його прагнення знайти винних (наявність «обвинувальної домінанти»).

Відповідно до одержаних результатів 23,4 % детективів детально не зачитують допитуваній особі її права, які зазначені у протоколі допиту, та 40,3 % роблять це не постійно. Наведене свідчить про те, що детективи, вважаючи не потрібним витрачати час на зачитування всіх прав особи (читання прав свідка триває 7-8 хвилин), втрачають додаткову можливість встановлення чи посилення психологічного контакту.

Розділ 3 «Шляхи імплементації процесуального інтерв'ю у процес розслідування корупційних злочинів» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Сутність адаптованої моделі процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів»* деталізований зміст кожного етапу реалізації процесуального інтерв'ю у процесі здійснення допиту.

Підготовчий етап складається: збору та аналізу інформації про особу допитуваного; підбору тем та способів встановлення та посилення психологічного

контакту; визначення доцільності залучення колеги до допиту та застосування відеозйомки; планування безпосереднього допиту та постановка його мети.

Передпроцесуальний етап включає в себе: виклик особи на допит; супроводження особи до кімнати для допитів; розміщення особи в кімнаті для допитів та підготовка до початку слідчої дії.

Безпосередній допит актуалізується у таких діях: установлення анкетних даних особи; з'ясування самопочуття особи; детальне роз'яснення прав та обов'язків допитуваного; роз'яснення прав адвоката (в разі присутності); з'ясування освіти та трудового шляху, як можливість посилення психологічного контакту; визначення ряду загальних запитань по справі (залучення у суть справи); фіксації уваги щодо правдивості (суб'єктивні фактори для особи, додатковому роз'ясненні про відповідальність та у разі потреби – домовленість бути взаємно щирими); окреслення конкретних та важливих запитань; деталізації значущих запитань.

Післяпроцесуальний етап – етична вдячність; коротка розмова про допит та отримання додаткової інформації; закріплення фундаменту подальшої співпраці; аналіз допиту (усвідомлення результатів та помилок).

Для максимальної імплементації запропонованої методики процесуального інтерв'ю у кримінальне провадження щодо корупційних правопорушень потребують удосконалення деякі норми кримінального процесуального законодавства.

У підрозділі 3.2 *«Форми та методи вдосконалення професійно-психологічної підготовки правоохоронців для використання процесуального інтерв'ю у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів»* запропоновані практично орієнтовані форми та методи професійно-психологічної підготовки детективів для реалізації процесуального інтерв'ю у професійній діяльності.

Встановлено, що 63 % детективів НАБУ не проходили спеціалізованого навчання із проблем юридичних та психологічних засад проведення допиту або проходили його у формальному, короткостроковому форматі. Водночас, 78,8 % детективів на початку своєї професійної діяльності відзначали гострий брак професійних знань та навичок для реалізації зазначеної слідчої дії. На актуальному для них етапі професійного становлення, лише 38,7 % детективів вважають, що мають високий рівень знань та навичок необхідних для ефективного проведення допиту.

Аналіз актуальних форм та методів удосконалення професійно-психологічної підготовки фахівців зумовив звернення до інтерактивних технологій навчання.

Проблему застосування інтерактивних технологій навчання у процесі професійної підготовки фахівців вивчали Т. Добриніна, Т. Коваль, В. Мартинюк, Т. Матвієнко, Л. Мельник, І. Мельничук, Н. Павленко, О. Полат, О. Пометун, Р. Рафікова, С. Сисоєва, В. Щербина та ін.

Грунтуючись на результатах наведених досліджень, розроблено та запропоновано застосовувати тренінгову форму професійного навчання, інтерактивну лекцію та кейс-метод. Зміст кожної із зазначених форм та методів, мають прикладний характер та дозволяють опрацювати практичну складову застосування процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі комплексного дослідження проблеми юридико-психологічних засад процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів сформульовані низку нових наукових положень та одержано ряд значущих емпіричних результатів, найсуттєвішими з яких є такі:

1. Протидія корупції на загальнодержавному рівні реалізується у різних напрямках, одним із яких є забезпечення ефективного здійснення кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів. Особливого змісту зазначене набуває у випадках розслідування кримінальних корупційних правопорушень, які вчинені вищими посадовими особами, вповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Ефективність їх розслідування виступає певним сигналом для пересічних громадян щодо результативності протидії корупції в державі загалом.

Детермінантами здійснення досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень іманентними для сучасної України виступають: резонансність подій злочину та пов'язана з цим увага суспільства, протистояння фігурантів-високопосадовців злочину у розслідуванні на всіх рівнях, велика трудомісткість деяких процесуальних дій, міжконтинентальність злочинних дій тощо.

Найбільш типовими слідчими діями під час розслідування цієї категорії злочинів є: негласні слідчі (розшукові) дії; огляд місця вчинення злочину та інших приміщень, речей і документів, що мають відношення до корупційних дій; обшук за місцем роботи, проживання, в інших місцях перебування особи та її співників із метою виявлення документів та предметів, які викривають її протиправну діяльність; допити свідків, потерпілих, підозрюваних; призначення експертиз. Водночас, низка чинників зумовила наявність необґрунтованого ігнорування потенціалу допиту як вагомого психологічно насиченого процесуального інструменту доказування, способу пошуку та перевірки інформації щодо кримінального провадження у корупційних злочинах.

2. Ретроспективний аналіз становлення допиту як слідчої (розшукової) дії дозволяє стверджувати, що його зміст, критерії оцінки та методи реалізації віддзеркалюють особливості суспільних відносин на певному історичному етапі розвитку. Сучасний етап наукового осмислення проблем допиту відбувається в таких напрямках, а саме: дослідження з організації допиту (системний підхід, стадії допиту тощо); інформаційного насичення допиту; проблеми психологічних засад проведення допиту.

Інформація (доказова або орієнтувальна), яку отримує слідчий (детектив) у результаті проведення допиту, має бути достовірною, повною й об'єктивною. У КПК України регламентації допиту присвячено низку норм, що закріплюють певні особливості порядку здійснення цієї слідчої (розшукової) дії, а також деяку специфіку умов її реалізації щодо окремих учасників кримінального провадження. Проте, положення КПК України не надають слідчому (детективу) вичерпні дані щодо всіх аспектів призначення й проведення допиту, не передбачають методи та прийоми отримання достовірних і повних показань. Процесуальні норми

визначають лише загальні межі законності діяльності слідчого, однак для успішного вирішення завдання допиту слідчий має підійти до кожної конкретної ситуації з певною майстерністю, творчістю та знанням тактичних прийомів.

Важливого значення під час реалізації допиту у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів, набуває основна мета його застосування слідчим (детективом). Кожен третій опитаний детектив (34,7 %), помилково вважає метою допиту, одержання доказів на підтвердження обраної ним слідчої версії, що призводить до однобічності досудового розслідування та перешкоджає встановленню об'єктивної істини у справі. Цей аспект дослідження, зумовлює значну ймовірність можливостей хибного напрямку здійснення кримінального провадження та навмисного пошуку детективом фактів на підтвердження його версії.

3. Застосування феноменологічного та системного підходів зумовлює визначення основних сутнісних характеристик наукового розуміння понять «допит» та «процесуальне інтерв'ю», а саме: допит — це слідча (розшукова) дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть в ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі; процесуальне інтерв'ю — методика, яка передбачає відсутність примусу та відкриті питання, які покращують комунікацію та обмін інформацією, направлена на збір якомога більш повної та достовірної інформації.

Диференціація сучасних методик допиту найчастіше заснована на контрастах і дихотомізації прийомів, що реалізуються (дихотомія гуманної тактики допиту, проти домінуючої; дихотомія обвинувального (примусового) методу, проти методу збору інформації). Методика процесуального інтерв'ю, характеризується сукупністю прийомів, що відповідають гуманній тактиці проведення допиту з метою отримання інформації.

Модель процесуального інтерв'ю базується на змістовному наповненні п'яти стадій його проведення (P.E.A.C.E): підготовка та планування (planning and preparation); залучення та пояснення (engage and explain); розповідь, уточнення, перевірка (account); завершення (closure); оцінювання (evaluation). Ключовий аспект процесуального інтерв'ювання полягає в тому, що кожен етап має істотний вплив на наступний.

4. Констатовано, що класична англо-саксонська концепція не включає досудове провадження до самостійної стадії кримінального процесу. Відповідно, у країнах англо-саксонського права, особливості основної форми поліцейського розслідування не передбачають зацікавленості правоохоронців, використовувати потенціал процесуального інтерв'ю в повному обсязі, оскільки його мета не корелює з магістральною ціллю виконання обвинувальної функції поліції у цих країнах.

Поділ кримінального процесу на дві формалізовані частини — попереднє (досудове) і кінцеве (судове) провадження, є суто, континентальним явищем романо-германської системи права. Ядром цієї моделі є досудове слідство, бо тільки органи досудового розслідування наділяються повноваженнями на розслідування справ про корупційні злочини в повному обсязі.

Згідно зі ч. 2 ст. 84 КПК України процесуальними джерелами доказів визнаються: показання, речові докази, документи та висновки експертів. Упродовж реалізації процесуального інтерв'ю слідчий (детектив) потенційно має можливість отримати показання як джерело доказів. Натомість, процесуальний статус особи визначає порядок та предмет допиту, що зумовлює коло сформульованих питань та відповідей на них, які вправі очікувати слідчий (детектив).

Участь захисника у кримінальному процесі є однією із найважливіших проявів реального забезпечення права підозрюваного, обвинувачуваного на захист, а адвоката – на отримання правової допомоги свідком, що гарантовано Конституцією України. Водночас, близько 25 % допитів за участю адвокатів оцінюються детективами, як проблемні. Відповідно до одержаних у нашому опитуванні результатів, третина детективів вважає, що у понад 30 % випадках участь адвоката під час проведення допиту характеризується його перешкоджанням у вигляді зловживань та порушень вимог кримінального процесуального законодавства. При цьому тільки у 20 % випадках зауваження з боку детектива адвокату, що перешкоджає допиту, є результативними.

5. Від 40 до 50 % опитуваних детективів НАБУ витрачають менше двох годин на допит особи у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів, вважаючи малоімовірним, досягнення поставленої мети допиту. Досягнення мети допиту свідків та підозрюваних, відзначають тільки близько 15-20 % респондентів. Наведене твердження є опосередкованим свідченням недостатньої уваги детективів до психологічних аспектів реалізації допиту як процесуальної дії у кримінальному судочинстві.

Відповідно до одержаних нами результатів дослідження 92,7 % опитуваних детективів, вважають за необхідне, встановити психологічний контакт з особою під час виклику її на допит; відтак, 82,3 % – використовують ті чи інші психологічні прийоми для встановлення контакту з допитуваною особою перед початком проведення та 80,6 % – під час проведення допиту. Наведене твердження свідчить про розуміння детективами дієвості прийомів встановлення психологічного контакту з допитуваним.

Важливим аспектом здійснення процесуального інтерв'ю є виникнення та подолання психологічних бар'єрів спілкування, що потребує від детектива урахування особливостей відчуття, сприйняття, мислення, пам'яті, характеру, темпераменту, віку, статусу, психічного стану допитуваного. Водночас, 46,8 % респондентів схильні переривати розповідь допитуваної особи, втрачаючи з нею контакт та наражаючись на можливість упустити інформацію, важливість якої може стати актуальною надалі.

У Національній стратегії слідства Великобританії 2009 року задекларовані етичні принципи процесуального інтерв'ю, основними з яких є такі прагнення: отримання точної та достовірної інформації від підозрюваних, свідків або потерпілих; інформація повинна завжди перевірятися й узгоджуватися з уже відомою; під час інтерв'ю правоохоронець має діяти справедливо в рамках кожного окремого випадку; під час проведення інтерв'ю можна вільно ставити питання, за винятком інтерв'ю з дітьми, які стали жертвами сексуального чи фізичного

насильства; вразливі люди (жертви, свідки або підозрювані) повинні користуватися особливою увагою.

6. Мета допиту, відповідно до запропонованої методики, – максимально повний збір правдивої інформації, що може бути використана для перевірки існуючої та створення нових слідчих версій. Відношення до особи передбачає усвідомлення детективом, що кожна людина, маючи ті ж самі життєві умови та обставини, що у допитуваної особи, здебільшого, вчинила б так само. Без ефективного психологічного контакту, використовуючи інші методи впливу, що межують з психологічним тиском та порушенням прав особи, можна отримати лише короткочасний результат. Розгляд психологічних засад застосування методики процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів, зумовлює необхідність удосконалення деяких норм кримінального процесуального законодавства, тому автором запропоновано, внести зміни, в окремі норми КПК України, які нададуть право суду досліджувати, враховувати та оцінювати як докази показання отримані на досудовому розслідуванні за певних умов, а саме:

частину 1 статті 23 КПК України **«Безпосередність дослідження показань, речей і документів»**, якою передбачено – суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно, замінити на – *суд досліджує та може враховувати показання особи надані під час досудового розслідування під час безпосереднього отримання від неї усних показань. Суд може дослідити та вважати показання, які отримані під час досудового розслідування, як такі, що дослідженні ним безпосередньо, якщо під час їх надання був присутній адвокат/ захисник та здійснювалася відеофіксація слідчої дії;*

частину 3 статті 23 КПК України, якою передбачено – сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення, з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом, доповнити текстом: *у разі дослідження судом показань, отриманих під час досудового розслідування: в порядку передбаченому статтею 225 цього Кодексу або зафіксованих на відео у присутності адвоката/ захисника допитуваного, виклик таких осіб стороною обвинувачення для повторного допиту не обов'язковий та може здійснюється на розсуд та за окремим рішенням суду;*

частину 4 статті 95 КПК України **«Показання»** викласти у такій редакції: *суд може обґрунтовувати свої висновки на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання допитуючи особу; шляхом перегляду відеозапису допиту, що здійснювався під час досудового розслідування у присутності адвоката/захисника, а також отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього Кодексу. У інших випадках суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокуророві, або посилаючись на них;*

частину 4 статті 224 КПК України **«Допит»** виключити;

частину 7 статті 224 КПК України викласти у редакції: *якщо проведення допиту не фіксується за допомогою технічних засобів за бажанням допитуваної особи, тоді вона має право викласти свої показання власноручно. За письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання.*

7. Констатується нагальна потреба серед фахівців, що здійснюють досудове розслідування у корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень, у вдосконаленні форм та методів професійно-психологічної підготовки до проведення допиту. Так, 92 % опитуваних детектива висловили бажання пройти професійно орієнтовані курси підвищення фахової підготовки, присвячені сучасним методам проведення допиту під час досудового розслідування.

Найбільш ефективні сучасні форми та методи професійно-психологічної підготовки представлені у межах інтерактивної освіти. Інтерактивна освіта – освітній простір, в якому створюються умови мотивування слухачів до самостійного, ініціативного й творчого засвоєння навчального матеріалу, формування взаємодії та взаємонавчання.

Враховуючи об'єктивні чинники професійної діяльності детективів НАБУ, актуальними для вдосконалення їх професійно-психологічної підготовки визначені короткострокові тренінги, інтерактивні лекції та вирішення кейс-методу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Браверман С.О. Характеристика психологічної детермінації феномену корупції. *Юридична психологія*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018, № 1. С. 109–121.

2. Браверман С.О. Сучасний стан наукових досліджень та історичні передумови формування концепції щодо злочинів, пов'язаних із незаконним збагаченням посадовців органів державної влади. *Юридична психологія*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. № 5. С. 111-118.

3. Браверман С.О. Можливості застосування процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів. *Юридична наука*. Київ : Національна академія управління, 2019. Випуск 2. С. 189-195.

4. Браверман С.О. Аналіз сучасних підходів до підвищення ефективності проведення допиту під час досудового розслідування. *Юридична психологія*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. № 1. Т. 24. С. 62–68.

5. Браверман С.О. Використання методу когнітивного інтерв'ю при проведенні допиту на стадії досудового розслідування. *NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE* (Молдова), 2019. № 6 (40), С. 173-177.

6. Stanislav Braverman. Analysis of temperament and characteristic properties of the interrogated person as a mechanism for increasing efficiency of communicative actions during pre-trial investigation (Аналіз темпераменту та характерологічних властивостей особистості допитуваного як механізм підвищення ефективності комунікативних дій під час досудового розслідування). Міжнародне правове видання *Visegrad Journal On Human Rights*. №1, (частина 2). 2020. С. 25–33.

7. Браверман С.О. Допит як перехідна форма процесуального інтерв'ю. Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14-15 лютого 2020 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С.103-107.

8. Браверман С.О. Психологічні особливості проведення допиту під час досудового розслідування за участі адвоката та захисника. Економіка, фінанси,

облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 5 березня 2020 року). Полтава : Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2020. Ч. 5. С. 40–41.

9. Браверман С.О. Адаптація моделі Процесуального інтерв'ю до реалій української правоохоронної системи. Перспективні шляхи розвитку наукових знань : матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9-10 березня 2020 року) Київ : Міжнародний центр науки і досліджень, 2020. С. 35.

10. Браверман С.О. Використання методу когнітивного інтерв'ю при проведенні допиту на стадії досудового розслідування. Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук: зб. наук. праць. (м. Львів, 27-28 березня 2020 року), Львів: Львівська педагогічна спільнота, 2020. Ч. 2. С. 36–37.

АНОТАЦІЯ

Браверман С.О. Юридико-психологічні засади процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

Дисертація вперше у вітчизняній теорії юридичної психології та практиці комплексно вирішує завдання щодо визначення юридико-психологічних засад процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів та спрямована на розроблення основних змістовних характеристик зазначеної методики.

У роботі розглянуто генезис становлення допиту у кримінальному судочинстві; визначено його роль та місце в розслідуванні корупційних злочинів; висвітлено особливості кримінального провадження щодо корупційних злочинів на теренах сучасної України, зокрема констатовано, що розслідування корупційних злочинів передбачає визначення сутності дій, які дають змогу виявити їх та розслідувати, а також необхідність розкриття системи обставин, що підлягають встановленню та доказуванню: правовий статус особи, яка підозрюється у вчиненні корупційного діяння; обсягу її службових прав й обов'язків; мета зловживання владою або службовим становищем; характер дій або бездіяльності; час, місце й мета вчинення злочину; спосіб вчинення та приховання злочину; розмір шкоди, заподіяної злочинними діями службової особи; відомості про особу підозрюваного; причини та умови, що сприяли вчиненню службового злочину тощо.

Аргументовано, що підготовлений та ефективно проведений допит дозволяє створити сприятливі умови для співпраці підозрюваних та свідків з детективом (слідчим), оперативно, об'єктивно та якісно спрямовувати розслідування. На підставі розгляду основних наявних методик реалізації допиту як слідчої дії обґрунтовано актуальність застосування процесуального інтерв'ю у розслідуванні корупційних злочинів. Автором також наведено результати порівняльного аналізу кримінально-процесуальних засад доказового значення допиту у різних системах права та розглянуті основні особливості проведення інтерв'ю, залежно від

процесуального статусу особи та участі у кримінальному провадженні адвоката; запропоновано адаптовану до українського законодавства модель процесуального інтерв'ю, деталізовано зміст кожного етапу його реалізації під час проведення допиту. Також запропоновано практично орієнтовані форми та методи професійно-психологічної підготовки детективів для реалізації процесуального інтерв'ю у службовій діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження, корупційні злочини, допит, процесуальне інтерв'ю, етапи процесуального інтерв'ю, достовірна інформація, психологічний контакт.

АННОТАЦИЯ

Браверман С.О. Юрико-психологические основы процессуального интервью в криминальном производстве по коррупционным преступлениям. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 19.00.06 – юридическая психология». – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

Диссертация впервые в отечественной уголовной процессуальной теории и практике комплексно решает задачи по определению юрико-психологических основ процессуального интервью в уголовном производстве в отношении коррупционных преступлений и направлена на разработку основных содержательных характеристик указанной методики.

В работе рассмотрены генезис становления допроса в уголовном судопроизводстве; определены его роль и место в расследовании коррупционных преступлений; освещены особенности уголовного производства в отношении коррупционных преступлений на территории современной Украины, в частности констатировано, что расследование коррупционных преступлений предусматривает определение сущности действий, которые позволяют выявить их и расследовать, а также необходимость раскрытия системы обстоятельств, подлежащих установлению и доказыванию: правовой статус лица, которое подозревается в совершении коррупционного деяния; объема его служебных прав и обязанностей; цель злоупотребление властью или служебным положением; характер действий или бездействия; время, место и цель совершения преступления; способ совершения и сокрытия преступления; размер ущерба, причиненного преступными действиями должностного лица; сведения о личности подозреваемого; причины и условия, способствовавшие совершению служебного преступления и тому подобное.

Исследование проводилось в группах детективов (следователей) распределенных в зависимости от опыта профессиональной деятельности (до пяти лет, от пяти до десяти лет, более десяти лет). С помощью применения сравнительно-аналитического метода обоснованные особенности отношении детективов к следственного действия - допрос лиц в разном процессуальном статусе, в зависимости от опыта профессиональной деятельности и сформулированы соответствующие рекомендации по совершенствованию знаний и навыков эффективного проведения этого следственного действия. Также с помощью методов

математической статистики проведена обработка результатов, количественный и качественный анализ.

Сформулированы и предложены основные пути нормативно-правового совершенствования уголовного процессуального законодательства, связанных с проведением допроса во время досудебного расследования и правом суда по своему усмотрению учитывать показания предоставлены во время досудебного расследования в момент получения их непосредственно в устной форме. Сформулированы предложения которые предусматривают случаи, когда суд может исследовать и считать показания, полученные в ходе досудебного расследования, как такие что исследовании ним напрямую.

Аргументировано, что подготовлен и эффективно проведенный допрос позволяет создать благоприятные условия для сотрудничества подозреваемых и свидетелей с детективом (следователем), оперативно, объективно и качественно направлять расследование и в целом улучшить восприятие обществом правоохранительной системы. На основании рассмотрения основных имеющихся методик реализации допроса как следственного действия обоснована актуальность применения процессуального интервью в расследовании коррупционных преступлений. Автором также приведены результаты сравнительного анализа уголовно-процессуальных принципов доказательственное значение допроса в различных системах права и рассмотрены основные особенности проведения интервью, в зависимости от процессуального статуса лица и участия в уголовном производстве адвоката; предложено адаптированную к украинскому законодательству модель процессуального интервью, детализировано содержание каждого этапа его реализации при проведении допроса. Также предложено практически ориентированные формы и методы профессионально-психологической подготовки детективов для реализации процессуального интервью в служебной деятельности.

Обоснована актуальность применения специальных психологических знаний при проведении допроса лица в преступлениях связанных с коррупцией и предложено изменить отечественные манипулятивные методы к допросу на открытые и доброжелательные подходы.

Таким образом изучение украинских и зарубежных научных работ по исследуемому вопросу свидетельствует об отсутствии унифицированного подхода к эффективному допросу во время досудебного расследования, что негативно сказывается на восприятии детективами (следователями) допроса как качественного, действенного и нужного инструмента, а поэтому существует необходимость всестороннего изучения и разработки предложений по совершенствованию уголовного процессуального законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: уголовное производство, коррупционные преступления, допрос, процессуальное интервью, этапы процессуального интервью, достоверная информация, психологический контакт.

SUMMARY

Braverman S.O. Legal and psychological principles of procedural interviews in criminal proceedings for corruption crimes. –Manuscript.

Dissertation for the candidate of sciences degree, specialty 19.00.06 – legal psychology. – The National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation for the first time in the domestic theory of legal psychology and practice comprehensively solves the problem of determining the legal and psychological principles of procedural interviews in criminal proceedings for corruption crimes and aims to develop the main substantive characteristics of this technique.

Interrogation genesis in criminal proceedings is examined in the work; the role and place of interrogation in the corruption crimes' investigation are determined. The peculiarities of criminal proceedings on corruption crimes in modern Ukraine are highlighted. Particular, it is stated that the investigation of corruption crimes involves determining the essence of actions that allows ascertainment and investigation of them, as well as the need to determine the system of circumstances, which must be detected and proved: the legal status of the corruption crime suspect, the scope of his official rights and responsibilities; the purpose of power or official position abuse; the nature of actions or omissions; time, place and purpose of the crime; method of committing and concealing a crime; the amount of damage caused by the criminal actions of the official; information about the identity of the suspect; reasons and conditions that contributed to the commission of an official crime, etc.

It is argued that the prepared and effectively conducted interrogation allows to create favorable conditions for cooperation of suspects and witnesses with the detective (investigator), to promptly, objectively and qualitatively direct the investigation. Based on examination of the main available methods of interrogation as an investigative action, the relevance of the use of procedural interviews in the investigation of corruption crimes is substantiated. The author also presents the results of a comparative analysis of the criminal procedural principles of the evidentiary value of interrogation in different legal systems and considers the main features of the interview depending on the procedural status of the person and participation in criminal proceedings. The model of procedural interview adapted to the Ukrainian legislation is offered, the maintenance of each stage of its realization during carrying out interrogation is detailed. Practically oriented forms and methods of professional and psychological training of detectives for the implementation of procedural interviews in official activities are also proposed.

Key words: criminal proceedings, corruption crimes, interrogation, procedural interview, stages of procedural interview, reliable information, psychological contact.